

Культура 09

11-16-2024

Тиждень #11

Лекція не відбулася, класа брала участь в лекції про Голодомор

Завдання (з книжки *Українська Культура I*):

Прочитати:

Лекція 5:

Найславніші будівлі княжої доби

ст. 145-149.

Виконати:

Виконати завдання «Вправа» питання 1-5 на ст. 148-149 в книжці *Культура I*.

Пригадка:

триместр закінчився минулої суботи, а свідоцтва будуть виділені учням старших клас в цю суботу, 23-го листопада. Прошу закінчити та переслати або передати мені всі залегли завдання до четверга.

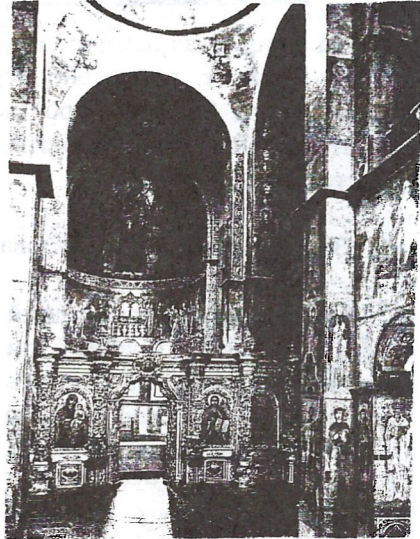
НАЙСЛАВНІШІ БУДІВЛІ КНЯЖОЇ ДОБИ

КИЇВ

1. ДЕСЯТИННА ЦЕРКВА Успення Богородиці (поставлена зразу після хрещення Руси-України)

Вона була збудована князем Володимиром Великим, який давав на її будову й утримання десятю частину своїх прибутків. За Володимира вона була головною церквою України. Десятинна церква була знищена в часі татарсько-монгольського нападу на Київ у 1240 р. і до наших часів лишилися тільки фундаменти.

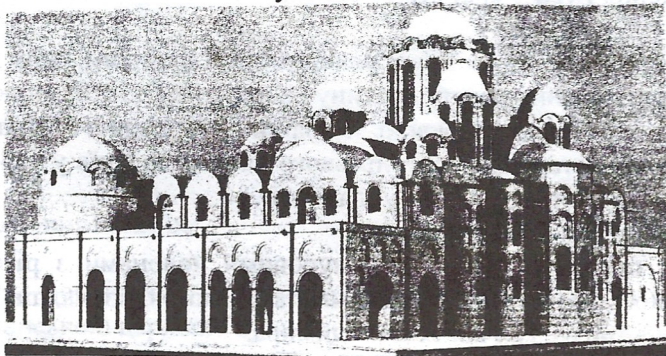
Церква була прикрашена мармуровими колонами з різьбленою орнаментикою, фресками, мозаїками та підлогою із кахлів, деякі з яких покриті тризубами князя Володимира.

2. СОБОР СВЯТОЇ СОФІЇ (Премудрости Божої)

Від часів князя Ярослава Мудрого це головна церква України. Князь Ярослав поставив Софійський собор з нагоди його перемоги над печенігами в 1037 р. Це найвизначніша і найбільша будова середньовіччя не тільки в Україні, але в цілій Східній Європі. Софійський собор відомий в світовій архітектурі своєю красою й унікальним виглядом. З усіх пам'яток княжої доби він зберігся найкраще.

Первісно церква мала 13 купол/бань, що символізували Ісуса Христа і 12 апостолів. Вона збудована з цегли (головно) та природнього каменю. Стіни всередині собору повністю розмальовані фресками або покриті мозаїками. Впродовж століть собор зазнавав ушкоджень, але в основному зберігся добре. Головна стіна, що стоїть за вівтарем, прозвана "Нерушима стіна" на пам'ятку того, що вона ніколи не зазнала поважних ушкоджень.

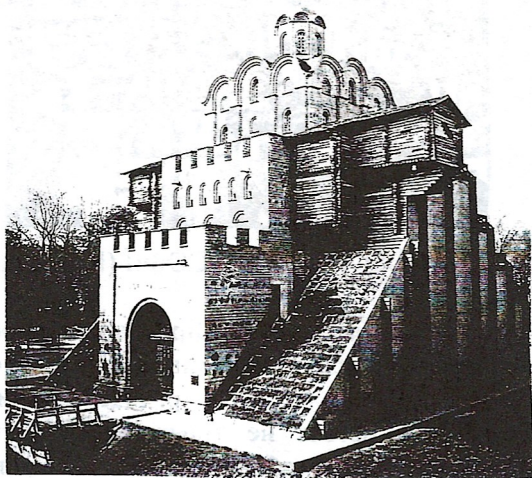
*Первісний вигляд собору св. Софії
(макет)*

У 17-18 ст. проведено перебудову Софійського собору у стилі українського барокко (про що буде мова у 10-ій лекції). Катедра втратила свій первісний вигляд назовні, але внутрі зберегла вигляд із 11 століття.

3. ЗОЛОТІ ВОРОТА (збудовані 1037 р.)

Це був головний парадний в'їзд до Києва. Брама були висока, а проїзд досить широкий. Поверх воріт стояла вежа з церковцею в честь Богородиці. Самі ворота напевно були позолочені.

Донині збереглися тільки частини двох стін, що дають слабе уявлення про первісний вигляд будівлі. У 1980-их рр. над цими руїнами збудовано величаву реконструкцію Золотих Воріт, хоча невідомо, як брама насправді виглядала.

*Золоті ворота
(реконструкція)*

4. Ще до 1934 р. у Києві стояло 9 храмів княжих часів. З них чотири було знищено більшовиками у 1930-их рр. Найславніші серед них:

-- Успенська церква Печерської Лаври. Церква була знищена більшовицькими мінами в 1941 рр., на початку німецької окупації. Недавно її відбудували.

-- Собор Михайлівського Золотоверхого монастиря. Собор був знищений більшовиками в 1934 р. Його також недавно відбудували.

-- Церква св. Кирила, в якій збереглися фрески з 12-го ст.

Усі ці церкви мають сьогодні дещо інакший вигляд назовні, як той, в якому вони були оригінально побудовані. У 17-18 століттях їх переробили і дали їм вигляд барокових церков, яким характерні пишна орнаментика.

ЧЕРНІГІВ

Побіч із Києвом тут збереглося найбільше число церков з княжої доби. Серед них: **Собор Преображення Спаса** - найстарша церква з княжої доби, що збереглася до наших днів, **церква св. Бориса і Гліба**, церква св. П'ятниці та інші.

*Спаський собор
у Чернігові*

*Церква св. Василя
в Овручі*

ГАЛИЧ (столиця галицького князівства з 12 до 14 ст.)

Описи старовинного Галича вказують, що місто було гарно розбудоване. Багатство каменю в Західній Україні дозволяло часто будувати з тесаного каменю. Будова галицьких майстрів стояла на

високому рівні. Але збереглося дуже мало. Місто занепало внаслідок кількарізних татарських нападів. Археологи відкопали фундаменти 30-ти великих кам'яних будов - церков і теремів. Катедральний собор Успення Богородиці, збудований князем Ярославом Осмомислом, був тільки трохи менший від собору Св. Софії в Києві.

Інші міста, в яких знаходяться церкви із княжої доби є: ВОЛОДИМИР ВОЛИНСЬКИЙ (Успенський собор), ПЕРЕЯСЛАВ, КАНІВ, НОВГОРОД СІВЕРСЬКИЙ, ОВРУЧ, ХОЛМ.

Пояснення слів

ворота - gate

мармуровий - marble

нашарування - layering

нерушимий - undestructable

пам'ятка - relic

собор - cathedral

тесаний камінь - cut stone

фреска - fresco, mural

Закріплення ¹²

1. В якому стилі будували церкви в Україні за княжих часів?
2. Як прикрашували кам'яні церкви в Україні за княжих часів?
3. Хто збудував Десятинну церкву і чому вона так прозвана?
4. Хто збудував собор св. Софії? На пам'ять якої події її збудовано?
5. Чому собор св. Софії займає важливе місце в історії світової архітектури?
6. В яких містах України збереглися церкви із княжої доби?
7. Що сталося у 1930-их роках із значною частиною церков у Києві, які збереглися із княжих часів?

Вправа - Прочитати наступні описи Києва, що були написані чужинцями, котрі відвідали Київ між 11 і 16 століттями. Відтак дати відповіді на питання, що слідує.

"У Києві, столиці цього великого й сильного королівства, є більше 400 церков і 8 ринків, а люду незчисленна сила".

- Тітмар, єпископ німецького міста Мерзебурга, 1017 р.

* * * *

"Київ був колись славною столицею самостійного королівства. Він був давніше прикрашений силою прекрасних церков і будинків... Особливо славним є прекрасний і величавий собор св. Софії, котрому нема рівного... Належить ще звернути увагу на руїни прекрасних воріт. Одні називають їх золотими, інші - залізними воротами. Це була колись прекрасна будова, оскільки можна собі уявити із збережених решток".

- Еріх Ласота, посол австрійського цісаря до козаків, 1594 р.

* * * *

"Собор св. Софії збудований пишно. Не тільки сама споруда виведена з каменю, але і в середині вона прикрашена золотими та різнокольоровими мозаїчними камінцями. Образи зроблені з такою вмілістю, що зображені на них святі можуть видаватися живими людьми... Багато хто вважає, що в цілій Європі нема храмів, які своїми прикрасами стояли б вище за Константинопольський і Київський".

- Польський Римо-католицький єпископ Верещинський, 1595 р.

* * * *

"Храм св. Софії сьогодні у жалюгідному стані, але ще й тепер видно сліди його величності і пишності: весь храм укритий мозаїкою та фресками на взір храмів константинопольських і венеційських. Структурою і вмілістю в роботі не поступається він ні перед одним із них".

- Гайденштейн, секретар польського короля, 1569 р.

на взір - modeled after

ринок - market

увінчаний - crowned with

ПИТАННЯ 9

1. Які висновки про величину, багатство і значення Києва у 12-ому ст. можна зробити на основі опису єпископа Тітмара?
2. Із вашого знання історії, які чинники допомогли Києву стати величним містом у княжій добі?
3. З якими храмами порівнюють чужинці собор св. Софії?
4. Які елементи собору св. Софії робили його таким величавим в очах чужих мандрівників?
5. В якому стані був Київ у 16-ому ст.? Чому?